



KONFESJONSKUNNSKAP: EN FELLES FRAMSTILLINGSMATRISSE?

Det er her **formen på framstillingen** av et trossamfunn, vi fokuserer på, ikke det spesielle **innholdet** som er spesifikt for det enkelte trossamfunnet.

Særlig er det muligheten for **en generell støpeform** for en slik framstilling, en felles matrise, vi sikter inn på. Det er jo en rekke trossamfunn som skal framstilles, og vi vil gjerne også være i stand til å sammenlikne dem.

Vi søker altså en matrise som bringer fram i lyset alle de viktige sider og komponenter som er særegne for det enkelte trossamfunnet. Samtidig skal disse aspektene og komponentene i størst mulig grad kunne trekke fram nettopp det som er viktig også i andre trossamfunn. Det er et slags "**største felles mål**" vi har for øye.

Til sammen kan en si at tre instanser er inne i bildet når et trossamfunn gjøres til gjenstand for en skriftlig framstilling:

- 1) De som tilhører trossamfunnet – **representantene**
- 2) De som er interessert i informasjonen – **allmennheten**
- 3) De som særlig har studert trossamfunn – **fagfolk**

Det er et rimelig krav at **representantene** for et trossamfunn kjenner seg selv igjen i framstillingen. Ellers må en vel også kunne regne med at mange av dem som tilhører et trossamfunn svært gjerne vil se sin egen sammenheng beskrevet i en samlet framstilling. Det gir en helhetlig oversikt som den som er involvert sjelden har ut fra sin daglige, løpende erfaring.

Den interesserte **allmennhet** vil være den typiske leserkrets som framstillingen er skrevet for. Disse leserne krever å kunne tilegne seg stoffet ut fra sin allmenne orientering og interesse. Dette betyr da også at framstillingene av en rekke av trossamfunn må gi leseren umiddelbar mulighet til å sammenligne. For enhver leser er det interessant å forfølge et sett av identifiserbare elementer og se hvor og hvordan de faller på plass i den framstillingen en i øyeblikket befinner seg i.

Resultatene av **fagarbeidet** med sammenliknende studier av trossamfunn – som også komparative studier av religioner og religiøsitet – skulle rimeligvis kunne bidra med materiale til en slik felles matrise. En rekke fag og disipliner er aktuelle forrådsammer, teologi, kirkehistorie, religionshistorie, religionspsykologi, religionssosiologi, religionsantropologi, etc.

Denne korte drøftingen sikter nettopp inn på å dra formal nytte av den viten som allerede fins. Matrisespørsmålet kan nå drøftes som en rekke ulike problemfelt og innfallsvinkler angitt med følgende stikkord:

- (1) "**MÅTER**" (2) "**TYPER**" (3) "**HISTORIKK**"
(4) "**DIMENSJONER**" (5) "**STATISTIKK**" (6) "**NETTVERK**"

MÅTER - å framstille på

A. Diakront - historisk framstilling, fra opphav, gjennom forløp og fram til i dag.

B. Synkront - systematisk framstilling, i komponenter og strukturer til et helhetsbilde.

C. "Holdningsbestemt":

- Deskriptivt: beskrivende, utredende ("hvordan **er** -")
- Preskriptivt: foreskrivende, normativt ("hvordan **bør** -")
- Komparativt: sammenlignende
- Apologetisk: i forsvarsposisjon for (kristen tro)
- Polemisk: i angrepsposisjon i (ord-) krig
- Irenisk: fredsommelig (mots. polemisk)
- Kritisk: egentlig "klart skjelnende" → deretter bedømmende [→fordømmende]
- Økumenisk: med vekt på det felleskristne overfor sekularitet og religioner

D. Eksempler på begrepsbruk overfor grupper gjennom historien:

- a. **Heterodoks** (= å lære annerledes) ↔ ortodoks (= å lære rett)
- b. **Heretiker/heretisk** ← av: "å foretrekke", "å velge"
- c. **Sekt/sekterisk** ← av: "å følge etter"/"etterfølgere"
- d. **Kjetter/kjettersk** ← av: "katharer" = rene
- e. **Dissenter** ← av engelsk opphav: "utenfor det sentrale"
- f. **Vranglære/r**

E. Eksempler på implisitt karakterisering - ved deloverskriftene i bøker

- Algermissen: "Østens splittede kirker", "Frikirker og sekter"
Wisløff: "De katolske kirker", "Samfunn i randen av kristenheten"
Molland: "Religionsamfunn med kristent innslag"

TYPER

– av institusjonsformer, karakterisert som løsninger på problemet: "**De kristne og Verden**"

I. Kollektivt ("kirken/menigheten og verden")

- a. Kirke - Sekt
- b. Kirke - Denominasjon - Sekt
- c. Kirker - Denominasjoner - Sekter - Cults

II. Individuelt ("den enkelte kristne og verden")

- a. Mystikk-elementer
- b. Bevegelser/strømninger
(x: karismatikk, Holiness Movement, pietisme, puritanisme, etc.)
- c. Ekklesiola/foreninger

HISTORIKK

For tilknytning til sammenhengen med norsk og/eller allmenn kirkehistorie, er det nyttig med følgende skisse:

Meget tidlig i Oldkirken får vi en tosidig preget kristenhet. Faste betegnelser blir "Østkirken" og "Vestkirken" – ut fra lokaliseringen til Middelhavet.

I.

"Den østlige kristenhet"

var preget av den gresk-hellenistiske og senere bysantinske kultur. Dette betyr også, at den var preget av sin type interesser og problemer – og sine konflikter, som brakte forgreninger og splittelser.

II.

"Den vestlige kristenhet" var preget av romersk-latinsk kultur. Dette gir en annen type interesser og problemer – som fører med seg andre konflikter, og som i sin tur brakte forgreninger og splittelser.

De store splittelsene skjer i intervaller på ca 500 år.

I. Omkring **500** deles østen med utgangspunkt i omfattende dogmatiske stridigheter i:

- a) Den gresk-bysantinske blokken på den ene siden, og
- b) de orientalske kirkene på den andre, en rekke øst- og syd-østlige kirker:
 - Den østsyriske/assyriske kirken (nestoriansk)
 - Den vestsyriske/jakobittiske kirken (monofysittisk)
 - de Thomaskristne, i sydvest India (monofysittisk)
 - Den armenske kirken (monofysittisk)
 - De koptiske og etiopiske kirkene (monofysittisk)

NB! Splittelsen med monofysittene ble bilagt *offisielt* 1991. Men det vil nok ta generasjoner før en slik forsoning finner gjenklang hos fotfolket i kirkene.

II. I **1054** skjer det som kalles "det store skisma" – manifestasjonen i et offisielt skille av en forskjell mellom det bysantinske øst og det latinske vest som hadde eksistert allerede i hundrevis av år:

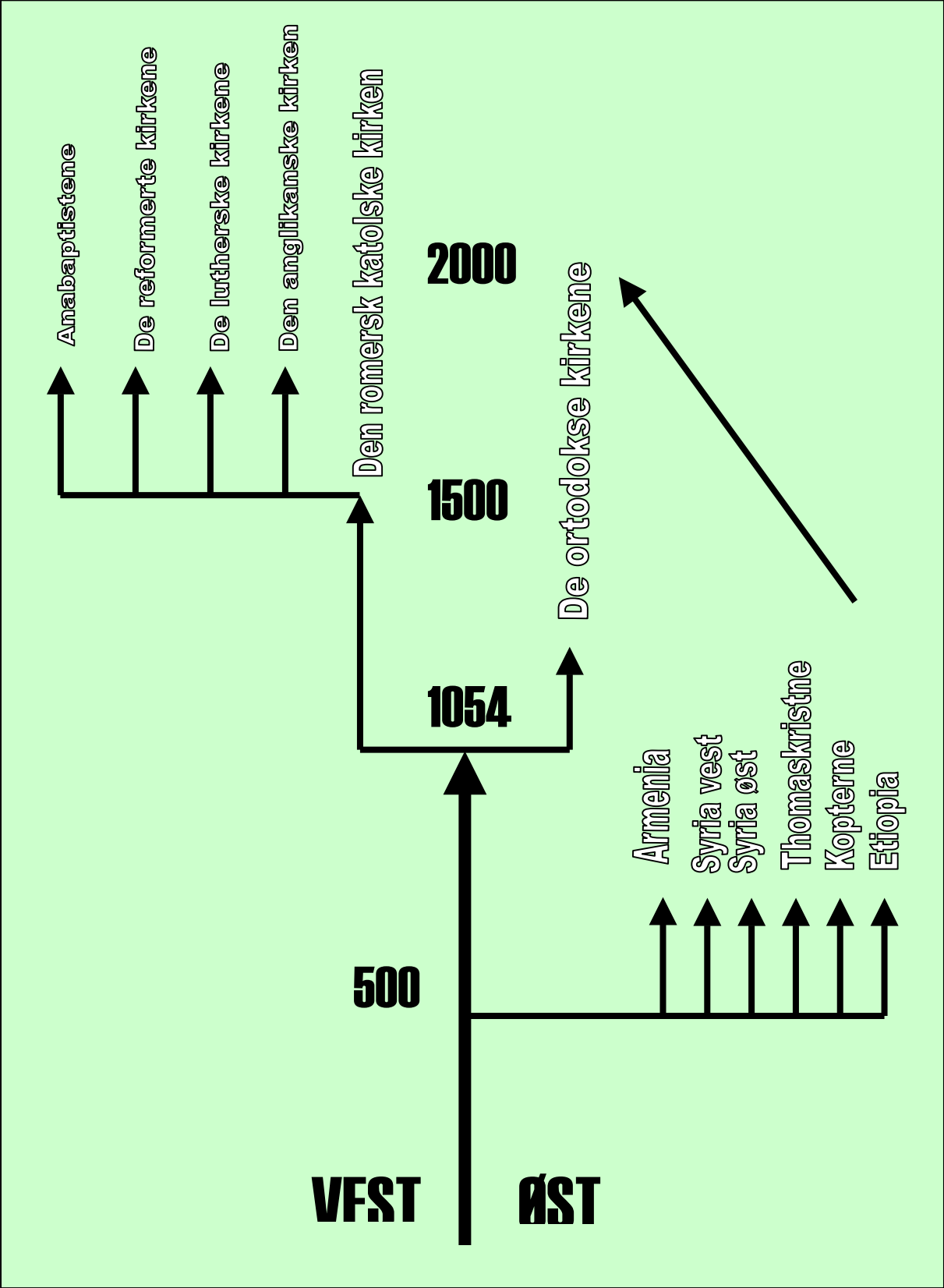
- a) **De ortodokse kirkene**, på den ene siden, som omfattet både den gresk-ortodokse, den russisk-ortodokse kirken og de øvrige slaviske kirkene, og med
- b) **Den romersk-katolske kirken**, på den andre siden.

III. På **1500-tallet** skjer oppdelingen av "Vestkirken" i først Den romersk-katolske kirken, på den ene siden og (de i hovedsak germansk-keltisk/galliske) protestantene på den andre. Protestantene deler seg imidlertid raskt i større "blokker" og mindre "grupper".

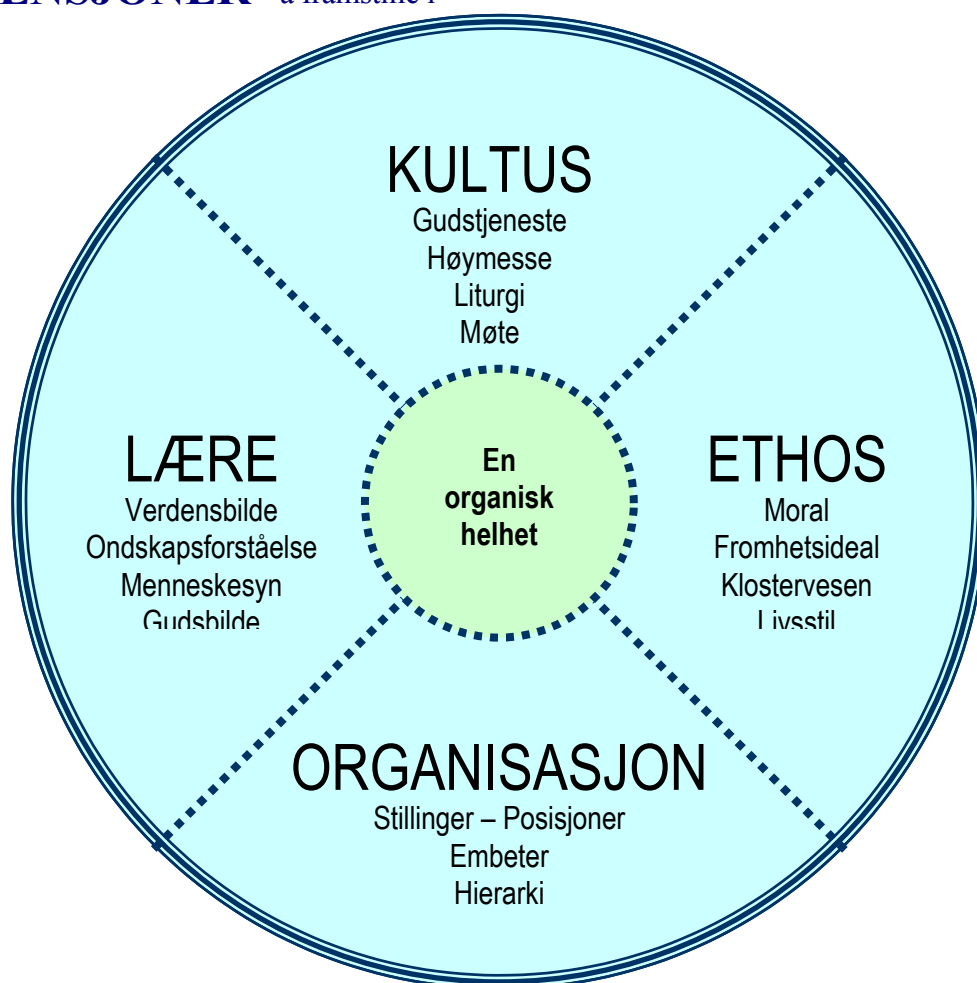
Det er i og med dette hundreårets kirkelige begivenheter at en begynner å snakke om **konfesjoner**, fordi de store blokkene av protestanter gjerne markerte seg med bekjennelseskrifter eller confessiones (jfr. professiones). Vi får:

- (a) Den romersk katolske kirken
- (b) Den anglikanske kirken
- (c) De lutherske kirkene
- (d) De reformerte (calvinske) kirkene
- (e) Selvstendige menigheter av anabaptister (fra menighetskretsene rundt Zwingli)

KIRKEUTVIKLINGEN I SKJEMA



DIMENSJONER - å framstille i



I. DIMENSJONERINGEN

- A. En organisk enhet (= en kulturkjerne for dem som tilhører samfunnet)
 - 1. Kultufellesskapet (høytidssamværene)
 - 2. Kulturfellesskapet (hverdagsnettverket)
- B. Institusjonalisering (= fast mønstring av samværformer og idéer, posisjoner og atferd)
 - 1. Utviklingen – av helheten og av hver dimensjon (diakront, historisk sett)
 - 2. Graden – av institusjonalisering, i helheten og i delene (systematisk sett)
- C. Differensiering mellom dimensjonene
 - 1. Den fundamentalt viktigste av dem
 - 2. De mindre viktige eller også direkte uviktige

* **Merk:** det er med utgangspunkt i samspillet mellom enhet og dimensjoner og i en eventuell differensiering av dimensjonene, at en gjerne kan få framstilt en kirkes/menighets **egenart**. Merk også at det ikke alltid er samsvar mellom det som erklæres viktigst og det som i praksis er det (slik som ellers i menneskelivet). Hva er det som er det uforanderlige? Hva er det som gir livsforbindelsen til Gud som kristen (gir en ”personlig”, ”troende” eller ”praktiserende” kristen)?

II. DIMENSJONENE

A. KULTUS eller SAMVÆRSFORMER

1. Liturgier/ritualer
2. Elementer/hjelpemidler
3. Rommet/huset/interiøret
4. Tiden
5. Sangen/musikken
6. Bøker (sang, bønn)
7. Biografien\rites de passage

B. LÆREN eller DOGMATIKKEN

- * **Prolegomena:** Normative/deskriptive referanser:
- a. Kirkehistorien (tradisjonen)
 - b. Dogmene (trinitet/inkarnasjon)
 - c. Bibelen (syn og bruk)
 - d. Bekjennelsen (bekjennelsesskrifter)
 - e. Liturgisk materiale

I. Hoveddel

Gudsbilde (teologi)
Verdensbilde (kosmologi)
Menneskesynet (antropologi)
Synet på det onde (hamartologi)

II. Hoveddel

Synet på Jesus Kristus (kristologien)
Synet på frelsen (soteriologien)
(x: guddommeliggjøring/rettferdiggjøring/helliggjøring)

III. Hoveddel

Synet på Den Hellige Ånd (pneumatologi)
Synet på kirken/menigheten (ekkesiologi)
- Sakramenter (nådemidler)
- Forkynnelse (skriftemål/sjelesorg)
- Misjon (evangelisering)
Synet på individualfromheten
- Omvendelse – gjenfødelse
- Bønn
- Nådegaver
Synet på "De siste ting" (eskatologi)

C. ORGANISASJON – ADMINISTRASJON

1. Lederskap/maktstruktur ↔ lek/menig/medlem
 - a. De kultisk ansvarlige (embeter/pastores):
kompetanse/innvielse/hierarki
 - b. Institusjonelt ansvarlig (posisjoner/eldste):
styret/råd/struktur/oppnevning/valg
2. Lover/vedtekter/regler/retter/plikter
3. Ansatte/sekretariatsfunksjoner/tilsetting/oppsigelse
4. Medlemsskap/grupper/foreninger/klubber
5. Økonomi – inntektskilder/utgiftsposter
6. Eiendom/eiendomsservervelse/eiendomsforvaltning
7. Utdanning/utdanningsinstitusjoner
8. Rekruttering/markedskontakt/generasjonsproblemet
9. Medieengasjement/medieforvaltning (presse/eter)
10. Samfunns- og kultursamspill
11. Ekskludering/kirketukt
-

D. ETHOS eller FROMHETSPROFIL

1. Yrke (repertoar – akseptert/ikke-akseptert)
2. Utdanning (repertoar – akseptert/ikke-akseptert)
3. Livsstil (ideell/ikke-akseptert)
4. Adiafora (diskusjonstemata)
5. Samfunns- og kultur-involvering/-engasjement eller avstandstaken
6. Munker og nonner
-

STATISTIKK

Med statistikk menes en beskrivelse i form av tall og symboler og beregninger ved hjelp av dem.

Her kan vi ta i bruk igjen oppdelingen i en synkron og en diakron framstilling.

Den synkrone framstillingen vil ta for seg tallene som gjelder nå - eller også på et annet tidspunkt, om det skulle være av interesse, f.eks. begynnelsen.

Den diakrone framstillingen tar for seg den tallmessige utviklingen over tid.

Beregningene skjer gjerne gjennom opprettelse av helhet og deler og framstilles derfor i brøker eller prosentdel.

Beregningene omsettes gjerne i tabeller og diagram. Det letter lesbarheten, særlig for sammenlikning, kolossalt.

Større beregninger tar i bruk matematiske symboler og oppretter indekser, det er vel mindre interessant her.

Tall gir sjelden full informasjon om det de symboliserer. En oversikt over medlemmer, også der det er full oversikt i et registreringskartotek, får f.eks. vanligvis aldri med seg barn og ungdom, som jo samtidig utgjør ikke liten del av bildet av menigheten.

Under analyse vil tallene alltid grupperes etter de kategoriene som opprettes. Hvor mange medlemmer samfunnet har, er én informasjon. Hvor mange av hvert kjønn, hvor mange av ulike aldersgrupper, hvor mange i den og den stillingstypen, etc. er en rekke andre. Differensieringen går her etter interesse, det fins ingen objektive kriterier for hva som er "viktig".

En institusjonsforvaltning unngår aldri statistiske beregninger, selv om den måtte ha de sterkeste prinsipielle innvendinger mot kvantifisering. Det er ikke noe poeng i programmatisk å avsky statistikk til fordel for kvalitet. Statistikken er i seg selv ikke et onde, den er ikke mer enn det den er, er godt verktøy.

NETTVERK

Ikke minst en norsk konfesjonskunnskap må regne med at den ikke kan unngå en forhåndsinnstilling hos den allmenne leser på at kirkesamfunn er nasjonalt bestembare. Det vil si, en går ut fra at alle steder er det en stor majoritetskirke og så en rekke minoriteter - som gjerne består av folk fra andre land eller eksentriske landsmenn.

Ikke minst i våre dager er det viktig å få markert at de fleste kristendomstradisjoner faktisk er overnasjonale. Det gjelder "de gamle" og det gjelder "nye strømninger". Folk som går i en minoritetsmenighet i Norge kan ha langt livligere internasjonal kontakt og global bevissthet enn noen majoritets-nordmann, også f.eks. personell i offentlig forvaltning.

Av disse ovennevnte grunnene m.a. er det av interesse å få markert det eksterne samspillet de enkelte menighetene står i, til **(1)** hverandre, til **(2)** det nasjonale samfunnet, **(3)** inter-nasjonalt – alt enten det er formalisert eller ikke.

Slike eksterne nettverk er ofte en markant annen side ved menigheten enn den infrastruktur som beskrives i "Organisering".

KONKLUSJONER

Å finne en framstillingsmatrise som gir ett strukturelt mønster som alle kan bruke i framstillingen av sitt trossamfunn i alle viktige detaljer, synes umulig. Enten favoriseres det trossamfunnet som i tilfellet er brukt som prototyp, eller så sitter vi igjen med en teoretisk relaterende framstilling som ikke fanger trossamfunnet som den organiske livsvirkelighet det er for dem som tilhører det.

Men det skulle likevel la seg gjøre å bidra med et sett strukturelle elementer som de som skriver kan bruke eller i det minste gjøre et utvalg i.

1.

For det **første** har vi to innfallsvinkler, som gir ulike framstillinger vi kan bestemme oss for, uten at det gjør vold på innholdet. Vi kan velge om vi vil gå historisk til verks, eller systematisk beskrivende. Dette er likvel ikke et enten-eller, vi kan kombinere.

En kombinasjon av historisk og systematisk innfallsvinkel, med vekt på det systematiske, synes rimeligst. Det vil si, vi gir en systematisk framstilling som inneholder en kort historikk om trossamfunnet i et selvstendig avsnitt, og trekker ellers linjer bakover i tid under enkelte punkter der det er interessant.

2.

For det **andre** har vi to strukturelle elementer som dagens allmennhet uvilkarlig spør etter og finner informativ, nemlig statistikk og organisasjonsstruktur.

Den statistiske informasjonen om trossamfunnet kan også passende presenteres som en selvstendig del av framstillingen, gjerne med innlagte diagram, og med de kommentarer som gir de nødvendige modifikasjoner av eksakte tallverdier.

Organisasjonsstrukturen er det bildet av menighetsenheten som en får fram når den betraktes i sosiologisk perspektiv. Denne sosiale strukturen har tre nivå:

- (1) den interne oppbyggingen/infrasstrukturen
- (2) lokaliseringen i den nasjonale samfunnsstrukturen
- (3) lokalisering i det overnasjonale/globalt nettverket

Imidlertid vil dette like gjerne måtte behandles under neste pkt.

3.

For det **tredje** har vi nemlig de punktene som omhandler trossamfunnets særegenhet som manifestasjonen av Guds rike, Den Hellige Ånd eller Kristi usynlige nærvær i denne verden.

Som en slik manifestasjon er menigheten selvsagt først og fremst en dynamisk organisk livsvirkelighet.

Det synes imidlertid å være gode grunner til å benytte seg også i denne beskrivelsen av den inndelingen i "sider" som har utkrystallisert seg og fått en viss hevd, det som her tidligere er kalt "dimensjoner": **kultus - lære - organisering - ethos**, eller like gjerne:

samværsformer – lære – administrasjon – fromhetsprofil

VIDERE ANALYTISK ARBEID

Å sammenligne disse dimensjonene ved institusjonalisert religion med tilsvarende dimensjoner hos individet/subjektet:

ekspressiviteten – refleksiviteteten – sosialiteten – moraliteten

for å se **samspeillet mellom institusjon og individ** i en aktuell sosio-religiøs virkelighet.